

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างจิตสำนึกสาธารณะจากการตัดสินใจใช้ถุงผ้าของ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ คณะวิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็น พื้นฐานและแนวทางในการวิจัย ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดด้านจิตสำนึกสาธารณะ

2.1.1 ความหมายของจิตสำนึกสาธารณะ

2.1.2 ความสำคัญของจิตสำนึกสาธารณะ

2.1.3 คุณลักษณะของบุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะ

2.1.4 ระดับของจิตสำนึกสาธารณะ

2.1.5 องค์ประกอบของจิตสำนึกสาธารณะ

2.1.6 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะ

2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับจิตสำนึกสาธารณะ

2.2.1 ทฤษฎีต้นไม้วิจัยธรรม

2.2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

2.2.3 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์

2.3 มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดด้านจิตสำนึกสาธารณะ

2.1.1 ความหมายของจิตสำนึกสาธารณะ

จากการทบทวนทฤษฎีเกี่ยวกับจิตสำนึกสาธารณะ พบว่ามีผู้ได้นิยามความหมายเอาไว้พอสังเขป ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2522) ให้ความหมายของจิตสำนึกทางสังคมหรือจิตสำนึกสาธารณะ คือ การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน หรือการคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2542) ให้ความหมายของจิตสำนึกสาธารณะไว้ว่า การรู้จักเอาใจใส่ เป็นธุระ และเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบอบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งที่ผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัด และมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549) นิยามคำว่า จิตสำนึก หมายถึง ความคิด ความรู้สึกที่อยู่ส่วนลึกของบุคคล ติดตัวติดใจอยู่ตลอดเวลา คงทน และไม่เปลี่ยนแปลงง่าย หากรวมกับคำว่าสาธารณะ ซึ่งหมายถึง กิจ สมบัติ สิ่งของ สถานที่ ซึ่งไม่ใช่ของบุคคลใด แต่เป็นของส่วนรวมหรือสังคม ดังนั้น จิตสำนึกสาธารณะ จึงเกี่ยวข้องกับความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะ การให้ความสำคัญกับส่วนรวมหรือสิ่งสาธารณะซึ่งในสังคมจะต้องมี เช่น สวนสาธารณะ ทางหลวง อาคาร โดยสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นส่วนรวมเป็นของใช้ร่วมกัน เป็นเจ้าของร่วมกันทั้งสังคม

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2553) กล่าวว่า จิตสาธารณะ เป็นการปลูกฝังจิตใจให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เป็นการสร้างคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดจากภายในเป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้คนรู้จัก เสียสละ ร่วมแรง ร่วมใจ มีความร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ช่วยแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม

อริสรา สุขสม (2553) ได้ให้ความหมายของ จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง การตระหนักรู้ตนที่จะทำอะไรเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เป็นจิตที่คิดสร้างสรรค์ คือ คิดในทางที่ดี ไม่ทำลายบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติ และสิ่งแวดล้อม เป็นกุศลและมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

อาภากร เปรี๊ยะนัม (2558) กล่าวว่า จิตสำนึก (Conscious) เป็นการตระหนักรู้ตัวหรือเป็นจิตส่วนที่รู้ตัว รู้ว่าทำอะไร อยู่ที่ไหน เป็นอย่างไรขณะที่ตื่นอยู่นั่นเอง ส่วนคำว่า สาธารณะ (Public) เป็นการแสดงออกเพื่อสังคมส่วนรวม เป็นการบริการชุมชน ทำประโยชน์เพื่อสังคม ถ้าเป็นสิ่งที่ของก็ต้องใช้ประโยชน์ร่วมกัน เมื่อนำสองคำมารวม หมายถึง การตระหนักรู้ตน ที่จะทำอะไรเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ประเทศชาติมีความต้องการในการปลูกฝังให้เยาวชน เป็นลักษณะเฉพาะให้ สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นลักษณะภายในของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสังคม อารมณ์ ความรู้ สึกที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมตามที่

สังคมต้องการ ประกอบด้วยคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและ คุณลักษณะอันพึงประสงค์อื่น ๆ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นเป็นลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่ดีงาม เช่น ความรัก และเคารพในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย ความใฝ่ การเรียนรู้ การใช้ ชีวิตแบบพอเพียง ความมุ่งมั่นในการทำงาน ความรักในความเป็นคนไทย และการเป็นผู้มีจิตสาธารณะ

สรุปความหมายของจิตสำนึกสาธารณะ ได้ว่า เป็นการตระหนักและแสดงออกถึงส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ก่อเกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต สังคม และชุมชน

2.1.2 ความสำคัญของจิตสำนึกสาธารณะ

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตสำนึกสาธารณะกับบุคคลต่าง ๆ ให้ความมารับผิดชอบตนเองและสังคมหรือสาธารณะ จะเป็นการสร้างคุณธรรมจริยธรรม ให้เกิดขึ้นกับบุคคลโดยทั่วไป โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน รวมทั้ง ประชาชนทั่วไป สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจากภายในกายของคน "จิตสาธารณะ" เป็นความสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้ผู้คนรู้จัก การเสียสละ การร่วมแรงร่วมใจร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อสังคมและส่วนรวม อีกทั้งจะช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคม การช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต อันจะเป็นหลักการในการดำเนินชีวิต เป็นการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขกับสังคมอย่างได้ผลเป็นเชิงประจักษ์ได้

เวชพล อ่อนละมัย (2551) ได้ให้ความสำคัญของจิตสำนึกสาธารณะว่า จิตสำนึกสาธารณะเป็นความรับผิดชอบซึ่งเกิดจากภายใน คือความรู้สึกรู้จักคิด จิตใต้สำนึก ตลอดจนคุณธรรมจริยธรรมซึ่งอยู่ในจิตและส่งผลสู่การกระทำภายนอก ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จะเห็นว่าเกิดจากการขาดจิตสำนึกของคนส่วนรวมในสังคมเป็นสำคัญ เช่น

1) ปัญหายาเสพติด ซึ่งเกิดจากความเห็นแก่ตัวของผู้ชาย ไม่นึกถึงปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไปกับสังคม

2) ปัญหามลพิษต่าง ๆ ที่เกิดจากความไม่รับผิดชอบต่อ ขาดจิตสำนึก เช่น

2.1) การปล่อยน้ำเสียออกจากโรงงานโดยไม่ผ่านการบำบัด

2.2) การจอดรถโดยไม่ดับเครื่องยนต์ทำให้เกิดควันพิษ โดยเฉพาะในเมือง

2.3) ทิ้งขยะไปไม่ถูกทำลาย

2.4) ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง

2.5) การใช้ทางเท้าสาธารณะเพื่อประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม

2.6) การทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลองและทางเท้า

2.7) การฉีดยาเร่งเนื้อแดงในสัตว์เลี้ยง โดยเฉพาะสุกร ซึ่งมีผลต่อโรคมะเร็งในมนุษย์ เช่นโรคมะเร็ง เป็นต้น

จิตสาธารณะจึงเป็นสิ่งที่สำคัญในสังคม เยาวชนต้องให้ความสำคัญและตระหนักในสิ่งต่อไปนี้

1) ความรับผิดชอบต่อตนเอง จิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง นับว่าเป็นพื้นฐานต่อความรับผิดชอบต่อสังคม ตัวอย่างความรับผิดชอบต่อตนเอง มีดังนี้

- 1.1) ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนหาความรู้
- 1.2) รู้จักการออกกำลังกายเพื่อรักษาสุขภาพให้แข็งแรงสมบูรณ์
- 1.3) มีความประหยัด รู้จักความพอดี
- 1.4) ประพฤติตัวให้เหมาะสม ละเว้นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสีย
- 1.5) ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ
- 1.6) มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา สามารถพึ่งพาตนเองได้

2) ความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการช่วยเหลือสังคม ไม่ทำให้ผู้อื่นหรือสังคมเดือดร้อนหรือได้รับความเสียหาย เช่น

- 2.1) มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว เช่น เชื่อฟังพ่อแม่ ช่วยเหลืองานบ้าน ไม่ทำให้พ่อแม่เสียใจ
- 2.2) มีความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ครูอาจารย์ เช่น ตั้งใจเรียน เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูอาจารย์ ปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัยของโรงเรียน ช่วยกันรักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน
- 2.3) มีความรับผิดชอบต่อเพื่อนหรือบุคคลอื่น ๆ เช่น ให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำ ไม่เอาเปรียบ เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน
- 2.4) มีความรับผิดชอบในฐานะพลเมือง เช่น ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ปฏิบัติตาม กฎหมาย รักษาทรัพย์สินของส่วนรวม ให้ความร่วมมือต่อสังคมในฐานะพลเมืองให้ความช่วยเหลือผู้อื่น

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร (2543 : 22-29) ได้ให้ความสำคัญของการมีจิตสาธารณะว่าการที่คนมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ย่อมต้องมีความสัมพันธ์ในรูปแบบการพึ่งพากัน คนในสังคมซึ่งมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไป ถ้าคนในสังคมขาดจิตสำนึกสาธารณะ นอกจากจะมีผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว องค์กรแล้ว การขาดจิตสำนึกสาธารณะยังมีผลกระทบต่อชุมชนระดับประเทศและระดับโลก ดังนี้

ผลกระทบต่อบุคคล ทำให้เกิดปัญหา คือ สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง และสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น

ผลกระทบต่อครอบครัว ทำให้เกิดปัญหา คือ ความสามัคคีในครอบครัวลดน้อยลง และการแก่งแย่ง ทะเลาะเบาะแว้งกันภายในครอบครัว

ผลกระทบต่อองค์กร ทำให้เกิดปัญหา คือ การแบ่งพรรคแบ่งพวกในองค์กร ความเห็นแก่ตัว แก่งแย่งชิงดีชิงเด่น การเบียดเบียนสมบัติขององค์กร และองค์กรไม่ก้าวหน้า ประสิทธิภาพและคุณภาพของงานลดลง

จากความสำคัญของจิตสำนึกสาธารณะที่กล่าวมาข้างต้น จิตสำนึกสาธารณะจึงเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่มีความสำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์โดยรวม ที่ควรได้รับการปลูกฝังส่งเสริมให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก เพราะในวัยเด็กจะสามารถเห็นความแตกต่าง คิดเปรียบเทียบ คิดแยกแยะเชื่อมโยงได้ ซึ่งเด็กจะเริ่มสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวแทนการสนใจตนเอง เป็นการสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดจากภายในเพื่อช่วยในการพัฒนาชีวิตและแก้ปัญหา มีความสร้างสรรค์ที่ทำให้เกิดประโยชน์แก่สังคมในยุคเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่มีความเปลี่ยนแปลง

2.1.3 คุณลักษณะของบุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะ

กระทรวงศึกษาธิการ (2553 : 218) ได้ระบุ ตัวชี้วัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านการมีจิตสำนึกสาธารณะ ไว้ดังนี้

ตัวชี้วัด 1 ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจและพึงพอใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนโดยพิจารณาจากพฤติกรรมบ่งชี้

- 1) ช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ทำงานด้วยความเต็มใจ
- 2) อาสาทำงานให้ผู้อื่นด้วยกำลังกาย กำลังใจ และกำลังสติปัญญาด้วยความสมัครใจ
- 3) แบ่งปันสิ่งของทรัพย์สินและอื่น ๆ และช่วยแก้ปัญหาหรือสร้างความสุขให้กับผู้อื่น

ตัวชี้วัด 2 เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชนและสังคมโดยพิจารณาจากพฤติกรรมตัวบ่งชี้

- 1) ดูแลรักษาสาธารณะสมบัติและสิ่งแวดล้อมด้วยความเต็มใจ
- 2) เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม
- 3) เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของส่วนรวมตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความกระตือรือร้น

ยุทธนา วรณปิติกุล (2542 : 181 – 183) กล่าวถึง บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะว่าต้องมีคุณลักษณะ ดังนี้

1) การทุ่มเทและอุทิศตน มีความรับผิดชอบต่อสังคม บุคคลไม่เพียงแต่ปฏิบัติตามสิทธิเท่านั้น แต่ต้องปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้บริการแก่บุคคลอื่น เพื่อพัฒนาสังคมด้วย อาทิ ถ้าต้องการให้ผู้แทนราษฎรมีความรับผิดชอบต่อความต้องการและประโยชน์ของประชาชน ประชาชนก็ต้องให้ความใส่ใจและติดตาม ไม่เพียงทำการหย่อนบัตรเลือกตั้งเท่านั้น ต้องเสียสละเวลาให้ในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเมืองระดับท้องถิ่นและในสถาบันต่าง ๆ

2) เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล จากกระแสปัจเจกชนนิยม ส่งผลให้คนในสังคมมีลักษณะปิดกั้นตนเอง ไม่ไว้วางใจผู้อื่น เลือกกบเฉพาะกลุ่มที่มีความเหมือนกัน ไม่สนใจการเมืองทำให้ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจของสังคม เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม เกิดข้อขัดแย้ง การยุติข้อขัดแย้งโดยการฟังเสียงข้างมาก ไม่นำไปสู่ประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้นผู้มีจิตสำนึกสาธารณะต้องเป็นพลเมืองในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์ทางการเมืองสมัยใหม่ มีความอดทนตระหนักรู้ว่าการมีส่วนร่วมไม่ทำให้ได้อย่าง

ที่ต้องการเสมอไป ต้องเคารพและยอมรับความแตกต่างที่หลากหลายและหาวิธีอยู่ร่วมกับความขัดแย้ง โดยการแสวงหาทางออกร่วมกัน การจำแนกประเด็นปัญหา การใช้เหตุผลในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตัดสินใจ ต้องมีการพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันให้มากที่สุด เพื่อหาข้อยุติ สร้างการเข้าร่วมรับรู้ตัดสินใจและฉันทก่าลังเพื่อให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย

3) คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม คนในสังคมต้องคิดถึงการเมืองในฐานะกิจการเพื่อส่วนรวมและเพื่อคุณธรรมมากขึ้น

4) การลงมือกระทำ การวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถทำให้สถานการณ์ดีขึ้นต้องลงมือกระทำ โดยเริ่มจากครอบครัวในการวางพื้นฐานให้การอบรมด้านจริยธรรมของพลเมือง สถาบันการศึกษาไม่เพียงเป็นสถานที่ฝึกทักษะและให้ความรู้ ต้องรับช่วงต่อในการสร้างค่านิยมที่เหมาะสมต่อจากครอบครัว รวมทั้งเครือข่ายสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างเพื่อนบ้าน ที่ทำงาน สโมสร สมาคมต่าง ๆ เชื่อมโยงบุคคลที่สนใจเรื่องของตนเข้าเป็นกลุ่มที่ใส่ใจผู้อื่น ช่วยดำรงรักษาประชาคม สังคมและกฎจริยธรรม รวมทั้งสถาบันที่มีอิทธิพลสูงต่อสังคมคือ สถาบันศาสนาและสื่อมวลชนนับว่า มีบทบาทสำคัญในการร่วมสร้างให้สังคมเข้มแข็ง

วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2544) ได้ทำการศึกษาจิตสำนึกสาธารณะในบริบทประชาสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงพัฒนาและสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท พบว่าคุณลักษณะของการมีจิตสาธารณะประกอบด้วย

- 1) ความรัก เอื้ออาทร
- 2) ความเชื่อใจ
- 3) การเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
- 4) การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 5) การมีปฏิสัมพันธ์กันโดยใช้ความสามารถ เครือข่ายการมีส่วนร่วม

ไซยา ยัมวีไล (2550 : 15) ให้ความหมายเกี่ยวกับผู้ที่มีจิตสำนึกสาธารณะนั้นจะมีความรับผิดชอบต่อสังคม เคารพกฎหมายกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของสังคมโดยรวม และหน่วยงานองค์กรที่ตนเองเป็นสมาชิกสังกัดอยู่โดยพยายามยึดมั่นต่อกฎเกณฑ์ และกฎหมายอย่างเคร่งครัดพยายามหลีกเลี่ยงการละเมิดให้น้อยที่สุดด้วยการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะสูงนั้น แม้แต่การทิ้งเศษขยะ หรือขับรถผิดกฎจราจรยังไม่กล้าที่จะกระทำ เพราะรู้สึกละอายแก่ใจ นอกเหนือจากนั้นเมื่อประสบพบเจออะไรที่ผิดปกติ ผิดระเบียบ ผิดกฎหมายก็จะแจ้งความทันที ส่วนบุคคลที่ไร้จิตสำนึกสาธารณะจะมีวิถีชีวิตดำรงชีพไปวัน ๆ มักง่าย สะเพร่าเอาตัวรอดโดยไม่ได้อคิดถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้คน

กล่าวได้ว่า บุคคลที่มีลักษณะมีจิตสำนึกสาธารณะจะต้องรู้ถึงขอบเขตของสิทธิเสรีภาพหน้าที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม เคารพกฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ตระหนักเสมอว่าตนเองคือส่วนหนึ่งของสังคม ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องช่วยกันแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในสังคม

2.1.4 ระดับของจิตสำนึกสาธารณะ

ใจสะคราญ หิรัญพฤษ และคณะ (2544) ได้กล่าวถึงการแบ่งจิตสำนึกสาธารณะ ออกเป็น 3 ระดับ คือ

- 1) จิตสำนึกสาธารณะระดับครอบครัว ได้แก่ ความพอมีพอกิน ความสัมพันธ์ระหว่างญาติ พี่น้อง ความขยัน มีที่อยู่อาศัย มีที่ทำกิน และการแบ่งความรับผิดชอบ
- 2) จิตสำนึกสาธารณะระดับหมู่บ้าน ได้แก่ คนดี ความดี การแบ่งปัน การอาศัยให้วาม การช่วยเหลือเกื้อกูล และการแลกเปลี่ยนข่าวสาร
- 3) จิตสำนึกสาธารณะระดับสังคม ได้แก่ ความร่วมมือ ร่วมใจ สามัคคี การมีส่วนร่วมทาง สังคม งานบุญ งานประเพณี และปฏิบัติตามโครงการต่าง ๆ

สรุปได้ว่า บุคคลในสังคมจะต้องมีจิตสำนึกสาธารณะในการทำประโยชน์เพื่อสังคม ส่วนรวมในทุกระดับ

2.1.5 องค์ประกอบของจิตสำนึกสาธารณะ

องค์ประกอบของจิตสำนึกสาธารณะนั้น มีการแบ่งองค์ประกอบที่แตกต่างกันไปตาม ระดับอายุของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ซึ่งได้แบ่งองค์ประกอบของจิตสำนึกไว้ ดังนี้

สมพงษ์ สิงหะพล (2542 : 15 – 16) ได้กล่าวถึงจิตสำนึกสาธารณะว่า มีอยู่ 3 ด้านหลัก ๆ คือ

1) จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง (Self-Consciousness) เป็นจิตสำนึกเพื่อพัฒนาตนเอง ทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จิตสำนึกด้านนี้การศึกษาไทยมุ่งเน้นปลูกฝังมานาน เกิดบ้างไม่เกิด บ้าง ไปตามสภาพการณ์เป็นจิตสำนึกแบบคลาสสิกที่ทุกสังคมพยายามเหมือนกันที่จะสร้างให้เกิดขึ้น ให้ได้ เช่น ความขยัน ความรับผิดชอบ ความมานะอดทน เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่ถูกปลูกฝังและมีมา นานตามสภาพสังคมไทย

2) จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคนในกลุ่มชนหนึ่ง สังคมหนึ่ง เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่คนไทยส่วนใหญ่ถูกหล่อหลอมมาจากพื้นฐาน ดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทยอยู่แล้วสร้างกันได้ไม่ยากนัก

3) จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคม หรือจิตสำนึกสาธารณะ (Social or Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่ม เดียวกัน เป็นจิตสำนึกที่คนไทยยังไม่ค่อยมีและขาดกันอยู่มาก เพราะพื้นฐานความเป็นมาของ สังคมไทย สมควรที่จะรีบพัฒนาขึ้นโดยเร็ว เช่น จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ จิตสำนึกด้านการเมือง จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกด้านสุขภาพ เป็นต้น

นอกจากนี้มีการศึกษาองค์ประกอบของจิตสาธารณะ ในลักษณะการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์สาธารณสุขสมบัติต่าง ๆ มีการศึกษาองค์ประกอบที่แตกต่างกันไป และใช้คำที่แตกต่างกันไปตามระดับอายุของกลุ่มที่ศึกษา รายละเอียดดังนี้

สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ (2544 : 26 – 31) ได้กล่าวถึงจิตสาธารณะของเด็กในลักษณะของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ว่า วัยเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 8 ปีเป็นระยะที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาการ ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์จิตใจ สังคม และบุคลิกภาพ เป็นวัยที่เรียกว่าช่วงแห่งพลังการเจริญเติบโตของกายสำหรับชีวิต แนวความคิดเหล่านี้เป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากการมองเด็กในทัศนะของการที่เด็กมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ แตกต่างจากเด็กวัยอื่น ๆ ในช่วงชีวิตของความเป็นมนุษย์ ดังนั้น หลักการปลูกฝังเด็กวัยนี้ให้เรียนรู้เกิดความรักสิ่งแวดล้อมควรคำนึงถึงองค์ประกอบ ดังนี้

1) หลักการเรียนรู้การเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยอาศัยสภาพการณ์ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับ การเรียนรู้จะทำให้มนุษย์ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

2) กระบวนการปลูกฝังเด็กปฐมวัยให้รักสิ่งแวดล้อมประกอบด้วยปัจจัย 5 ด้าน คือการให้ความรู้การสร้างความเข้าใจ การสร้างกรอบแนวคิด การเสริมสร้างทักษะ และการเสริมสร้างเจตคติ จากกระบวนการดังกล่าวจะต้องเริ่มจากการให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยในลักษณะของรูปธรรม แล้วสร้างความเข้าใจ และความสำคัญของสิ่งแวดล้อมต่อตนเองและมนุษย์แล้วสร้างกรอบแนวคิดให้เด็กทราบว่าสิ่งแวดล้อมเป็นบริบท และเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์การเสริมสร้างทักษะในการรักสิ่งแวดล้อม ต้องเกิดจากการจัดประสบการณ์ต้องให้เด็กได้ปฏิบัติจริง และควบคู่กับการเสริมสร้างเจตคติที่ดีรู้จักการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเห็นคุณค่าประโยชน์สิ่งแวดล้อมต่อตัวเอง ครอบครัว และสังคม เช่น การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ไม่เห็นแก่ตัว เกิดความรู้สึกผิดชอบชั่วดีทำเป็นตัวอย่างที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ชาย โพธิสิตา (2540 : 14) ได้ศึกษาเรื่องจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ ศึกษาในกรณีกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างหลายกลุ่ม คือ กลุ่มทำงานราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือทำงานสำนักงาน กลุ่มที่ทำงานรับจ้าง งานค้าขาย และธุรกิจส่วนตัว กลุ่มนักศึกษาที่สูงกว่ามัธยมและผู้ทรงคุณวุฒิโดยได้จัดองค์ประกอบของจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ 4 ด้าน คือ

- 1) ความเข้าใจเกี่ยวกับสาธารณะสมบัติ
- 2) ภาพสะท้อนจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ
- 3) มาตรการเสริมสร้างจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ
- 4) นโยบายและการบริหารจัดการ

โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม แบบทดสอบแบบสั้น แบบสัมภาษณ์การสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและได้สรุปความหมาย จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติในเชิงพฤติกรรมไว้ว่า คือ การใช้สมบัติอย่างรับผิดชอบหรือการรับผิดชอบต่อสาธารณะสมบัติซึ่งมีนัยสองประการ ได้แก่

1) รับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้และการกระทำที่จะก่อให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสาธารณสมบัตินั้น ๆ รวมไปถึงการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลสาธารณ-สมบัติในวิสัยที่ตนสามารถทำได้

2) การเคารพสิทธิในการใช้สาธารณสมบัติของผู้อื่น เพราะสาธารณสมบัติคือของที่คนทั่วไปมีสิทธิในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ดังนั้นการใช้สาธารณสมบัติอย่างรับผิดชอบในแง่นี้ จึงหมายถึงการใช้ของส่วนรวม โดยการคำนึงถึงว่าคนอื่นก็มีสิทธิในการใช้เช่นเดียวกัน จะต้องไม่ยึดสาธารณ-สมบัตินั้นไว้เป็นของส่วนตัวและไม่ปิดกั้นโอกาสในการใช้ประโยชน์ของผู้อื่น

หุถุ้ย อาจประ (2544 : 46) ได้ใช้องค์ประกอบของการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาลปี 1 – 4 ในสถาบันการศึกษาพยาบาลในเขตกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาองค์ประกอบ การมีจิตสำนึกสาธารณะใน 6 ด้าน คือ

- 1) ความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน
- 2) การวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม
- 3) ความรัก ความเอื้ออาทร และความสามัคคี
- 4) การรับรู้และความสามารถในการผลักดัน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม
- 5) การปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาสังคม
- 6) การมีเครือข่ายในการนำกิจกรรมทางสังคม

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร (2547 : 2 – 3) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนานักเรียนระดับประถมศึกษาให้มีจิตสาธารณะ การศึกษาระยะยาวและใช้องค์ประกอบของจิตสาธารณะเป็น 3 องค์ประกอบ คือ

1) การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำ ที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

2) การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสมาบัติของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้

3) การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยไม่ยึดครองของส่วนรมนั้นมาเป็นของตนเอง ตลอดจนไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรวมจากการศึกษาองค์ประกอบของจิตสำนึกสาธารณะ

ชาย โพธิ์สีตา และคณะ (2540 : 14 – 15) การแบ่งองค์ประกอบของจิตสาธารณะจากงานวิจัยของ ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร (2546 : 2 – 3) ที่ศึกษากับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เพราะองค์ประกอบดังกล่าวสอดคล้องกับพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ของเด็กวัยที่ผู้วิจัยศึกษาและสมบัติของส่วนรวมที่ผู้วิจัยศึกษาในครั้งนี้เป็นสมบัติส่วนรวมที่อยู่ในโรงเรียนทั้งสมบัติส่วนรวมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ซึ่งแบ่งองค์ประกอบของจิตสาธารณะเป็น 3 องค์ประกอบ 6 ตัวชี้วัด คือ

1) การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อสมบัติของส่วนรวม ในโรงเรียนที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม หมายถึง การกระทำของนักเรียนในการรักษาทรัพย์สิน การดูแลรักษาความสะอาด การไม่ทำลายทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติในโรงเรียน ทั้งในห้องเรียน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ กระดานดำ ชั้นวางหนังสือ ถังขยะ ไม้กวาด เป็นต้น และสมบัตินอกห้องเรียน เช่น ห้องอาหาร ห้องสุขา ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ห้องสมุด สวนหย่อมในบริเวณโรงเรียน สนามเด็กเล่น เป็นต้น โดยวัดได้จาก 2 ตัวชี้วัด คือ

1.1) การดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวมในโรงเรียน คือ เมื่อมีการใช้แล้วมีการเก็บรักษา ใช้แล้วเก็บเข้าที่เดิม การไม่ทิ้งเศษขยะในห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน การไม่ขีดเขียนหรือทำลาย วัสดุและอุปกรณ์ในห้องเรียนและในโรงเรียน เพื่อให้ของส่วนรวมอยู่ในสภาพดี เช่น การใช้ไม้กวาด แล้วเก็บเข้าที่เดิม การใช้หนังสือในห้องสมุดแล้วเก็บเข้าที่ การใช้อุปกรณ์กีฬาแล้วนำส่งคืน การใช้ เครื่องคอมพิวเตอร์แล้วปิดเครื่องและจัดเข้าที่เดิม

1.2) ลักษณะของการใช้คือ การใช้ของส่วนรวมในโรงเรียนอย่างประหยัดใช้อย่างทะนุถนอม ใช้อย่างระมัดระวัง เพื่อให้ของส่วนรวมมีความคงทนใช้ได้ยาวนาน เช่น การเปิดอ่านหนังสือเบา ๆ การใช้แก้วน้ำรองน้ำดื่ม การปิดไฟและพัดลมก่อนออกจากห้อง การใช้แป้นเครื่องคอมพิวเตอร์เบา ๆ

2) การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึง การมุ่งปฏิบัติเพื่อส่วนรวมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในโรงเรียน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนที่ตนสามารถทำได้โดยวัดได้จาก 2 ตัวชี้วัด คือ

2.1) การปฏิบัติตามหน้าที่ ที่ถูกกำหนดในการดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวมในโรงเรียน คือ การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการให้ดูแลรักษาสมบัติของโรงเรียน เช่น การทำหน้าที่เวรทำความสะอาดห้องเรียน การทำความสะอาดบริเวณโรงเรียนการดูแล ห้องสมุด และการดูแลห้องปฏิบัติการอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

2.2) การอาสาปฏิบัติหน้าที่บางอย่างเพื่อส่วนรวมในโรงเรียน คือ การช่วยทำหน้าที่อื่นที่ไม่ใช่หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในวิสัยที่ตนสามารถทำได้เช่น การอาสาช่วยไปทิ้ง การอาสาช่วยเก็บสิ่งของ การอาสากวาดห้องเรียนหรือบริเวณโรงเรียน

3) การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมในโรงเรียนที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยไม่ยึดครองของส่วนรมนั้นมาเป็นของตนเอง ตลอดจนไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรมนั้น หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึง การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวม โดยวัดได้จาก 2 ตัวชี้วัด คือ

3.1) การไม่ยึดครองของส่วนรวมในโรงเรียนมาเป็นสมบัติของตนเอง คือ การไม่นำสมบัติของโรงเรียนมาเก็บไว้ที่ตน เช่น การไม่นำสีของโรงเรียนไประบายภาพที่บ้าน การไม่นำอุปกรณ์กีฬาไปเล่นที่บ้าน

3.2) การแบ่งปัน หรือการเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวมในโรงเรียน คือ การแบ่งปันสิ่งของกับผู้อื่น การไม่แสดงอาการหึงหวงสมบัติของส่วนรวม เช่น การไม่นำหนังสือห้องสมุดมาเก็บไว้ที่ตนหลาย ๆ เล่ม การเปลี่ยนให้เพื่อนใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เมื่อตนใช้เสร็จ

จากการศึกษาองค์ประกอบของจิตสำนึกสาธารณะได้ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบดังกล่าว สามารถสรุปได้ดังนี้ องค์ประกอบของจิตสำนึกสาธารณะสามารถแบ่งออกเป็นองค์ประกอบหลัก ๆ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการมีจิตสาธารณะในตนเอง ด้านการมีจิตสาธารณะต่อผู้อื่น และด้านการมีจิตสาธารณะต่อสังคม และในแต่ละองค์ประกอบ มีพฤติกรรมบ่งชี้ดังนี้

1) ด้านการมีจิตสาธารณะในตนเอง หมายถึงลักษณะพฤติกรรมของนักเรียนในการใช้ของส่วนรวมเมื่อใช้แล้วมีการเก็บรักษา การรักษาทรัพย์สิน การดูแลรักษาความสะอาด มีความรับผิดชอบ

2) ด้านการมีจิตสาธารณะต่อผู้อื่น หมายถึงลักษณะพฤติกรรมของนักเรียนที่ช่วยเหลือแบ่งปันผู้อื่นด้วยความเต็มใจ อาสาในการท างานโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ยกย่องให้เกียรติผู้อื่นและให้ความเคารพสิทธิผู้อื่น

3) ด้านการมีจิตสาธารณะต่อสังคม หมายถึงลักษณะพฤติกรรมของนักเรียนในการดูแลรักษาสาธารณะประโยชน์การอาสาเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของโรงเรียน ชุมชนหรือสังคม การเสียสละช่วยเหลือสังคมโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ดูแลสาธารณะประโยชน์ด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบของสังคม

2.1.6 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะ

จากการศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะ หรือมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะ มีดังต่อไปนี้

จุมพล หนิมพานิช (2546) ได้กล่าวถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะไว้ดังนี้

1) ปัจจัยทางชีวภาพที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล ได้แก่ ปัจจัยทางด้านพันธุกรรม และปัจจัยเกี่ยวกับระบบการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ เช่น ระบบประสาทและระบบต่อม

2) ปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล ได้แก่ ปัจจัยทางด้านความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น พันธุกรรม สติปัญญา อารมณ์ สังคม ปัจจัยทางด้านความต้องการ เช่น ความต้องการทางกาย ความต้องการทางจิต ปัจจัยทางด้านสติปัญญา เช่น อวัยวะรับรู้สัมผัส กล้ามเนื้อ สมองและระบบประสาทส่วนกลาง และปัจจัยทางด้านแรงจูงใจ เช่น แรงจูงใจทางร่างกาย แรงจูงใจทางจิตวิทยา แรงจูงใจทางสังคม เป็นต้น

3) ปัจจัยทางสังคมวิทยาที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล ได้แก่ ปัจจัยกลุ่ม ปัจจัยด้านบรรทัดฐานและค่านิยม ปัจจัยทางด้านสถานภาพและบทบาท ปัจจัยทางด้านการจัดช่วงชั้นทางสังคม และปัจจัยทางสถาบันสังคม เช่น การติดต่อระหว่างบุคคล สถาบันทางสังคมที่เป็นพื้นฐานของบุคคลในสังคม คือ สถาบันครอบครัว สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา เป็นต้น

4) ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล ได้แก่ ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัตถุ เช่น งานทางด้านสถาปัตยกรรมโดยเฉพาะการสร้างที่อยู่อาศัย และปัจจัยทางวัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุ เช่น ภาษา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น

ไพบุรณ์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร (2543) ได้อธิบายถึงจิตสำนึกสาธารณะ หรือสำนึกของสังคมอยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก สรุปได้ดังนี้

1) ปัจจัยภายในเป็นการคิดวิเคราะห์ของบุคคลในการพิจารณาตัดสินคุณค่าและความดีงามซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการปฏิบัติทางจิตใต้สำนึกที่ต้องการจะสร้างสำนึกแบบใด

2) ปัจจัยภายนอก เป็นภาวะแวดล้อมของบุคคล ได้แก่ พ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อน สื่อมวลชน บุคคล ตลอดจนระดับองค์กร วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา

นวรินทร์ ตาก้อนทอง (2553) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำนึกของบุคคล มี 2 ประเภท ได้แก่

1) ปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบภายใน เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลที่ทำให้ความสำนึกของบุคคลแตกต่างกัน เช่น ลักษณะทางกายภาพ ความสามารถทั่วไป สมรรถภาพและผลงาน ภาวะทางอารมณ์ ค่านิยมส่วนบุคคล ความปรารถนา และเพศ

2) ปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบภายนอก เป็นลักษณะสภาพแวดล้อมภายนอกที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ด้วย และจะส่งผลในการเกิดความสำนึกในแต่ละคนให้แตกต่างกัน เช่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว โรงเรียน และการศึกษา สถานภาพทางสังคม และกลุ่มเพื่อน

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลต่อจิตสำนึกสาธารณะมีหลากหลายปัจจัยด้วยกัน โดยในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้แบ่งปัจจัยหลักที่จะใช้ในการวิจัยออกเป็น 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก โดยแต่ละปัจจัยหลักจะมีปัจจัยย่อย ๆ ดังนี้

1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ เหตุผลเชิงจริยธรรม และแรงจูงใจของบุคคลต่อการมีจิตสำนึกที่จะให้ความช่วยเหลือแก่สังคม

2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว การได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย (ซึ่งภายในปัจจัยย่อยนี้จะเป็นตัวแปรที่มหาวิทยาลัยส่งเสริมให้นักศึกษาใช้ถุงผ้า) การได้รับการสนับสนุนจากชุมชน และการได้รับการสนับสนุนจากเพื่อน ในการมีจิตสำนึกสาธารณะที่จะให้ความช่วยเหลือแก่สังคม

2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับจิตสำนักสาธารณะ

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และอธิบายพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยใช้แนวคิดทฤษฎี 3 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม และทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ فروยด์ ดังนี้

2.2.1 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538) กล่าวว่า ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมแสดงถึงสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี และคนเก่งว่า พฤติกรรมเหล่านี้มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง ทฤษฎีนี้สร้างจากการสรุปผลการวิจัยในเรื่องดังกล่าวของเยาวชนและประชาชนไทยอายุ 6-60 ปี จำนวนหลายพันคนโดยทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้มี 3 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นดอกและผลของต้นไม้ ส่วนลำต้น และส่วนที่เป็นรากแก้ว

ในส่วนแรกคือดอกและผลบนต้น แสดงถึง พฤติกรรมการทำดี ละเว้นความชั่ว และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ส่วนแรกนี้เป็นพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ที่รวมเข้าเป็นพฤติกรรมของพลเมืองดีพฤติกรรม ที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

ส่วนที่สอง ได้แก่ ส่วนลำต้นของต้นไม้ แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ

- 1) เหตุผลเชิงจริยธรรม
- 2) มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง
- 3) ความเชื่ออำนาจในตน
- 4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
- 5) ทศนคติคุณธรรม และค่านิยม

จิตลักษณะเหล่านี้ถ้าต้องการที่จะเข้าใจอธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมชนิดใด จะต้องใช้จิตลักษณะบางด้านหรือทั้ง 5 ด้านนี้ประกอบกัน จึงจะได้ผลดีที่สุด

ส่วนที่สามของต้นไม้จริยธรรมคือรากแก้ว ซึ่งเป็นจิตลักษณะกลุ่มที่สองมี 3 ด้าน คือ

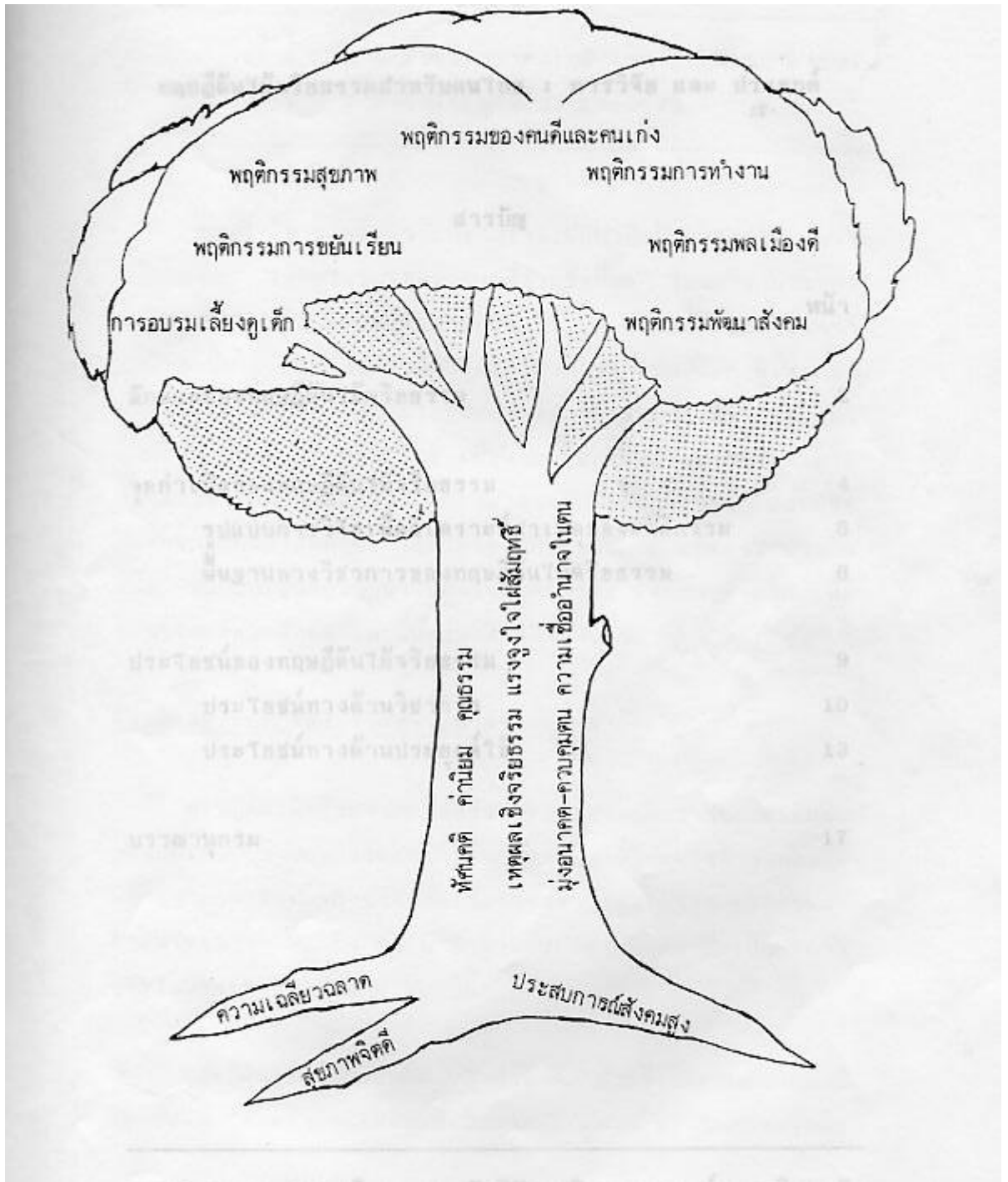
- 1) สติปัญญา
- 2) ประสบการณ์ทางสังคม
- 3) สุขภาพจิต

จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือบุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้าน ในปริมาณที่สูง เหมาะสมกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง 5 ประการที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตลักษณะทั้ง 5 นี้จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติถ้าบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้าน ดังกล่าว และอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน สถานศึกษา และทางสังคมที่เหมาะสม นอกจากนี้บุคคลยังมีความพร้อมที่จะ

รับการพัฒนาลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้ โดยวิธีการอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ จึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากแก้วนี้อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้น เพื่อใช้อธิบายและพัฒนาพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งด้วย ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แสดงดังภาพที่ 2.1

แต่เดิมนั้นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมได้แสดงถึงสาเหตุทางจิตใจที่ลำต้นเพียง 4 ประการ ที่เกี่ยวกับการที่บุคคลจะมีพฤติกรรมการทำดีละเว้นความชั่ว หรือที่เรียกว่า “พฤติกรรมเชิงจริยธรรม” แต่ต่อมาได้นำผลวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์พฤติกรรมทางด้านการงานอาชีพ และพฤติกรรมรักษาสุขภาพอนามัยมาประกอบด้วย จึงได้เพิ่มพฤติกรรมของคนเก่งเข้าเป็นดอกผลรวมกับพฤติกรรมของคนดีและได้เพิ่มแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ซึ่งเป็นจิตลักษณะที่สำคัญของคนที่มีพฤติกรรมชนิดดังกล่าวข้างต้น เข้าที่ลำต้นของต้นไม้จริยธรรม รวมเป็น 5 ด้าน จึงทำให้ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของคนไทยมีลักษณะที่กว้างขวางครอบคลุมพฤติกรรมที่น่าปรารถนาของคนไทยทางด้านที่สำคัญได้ครบถ้วน

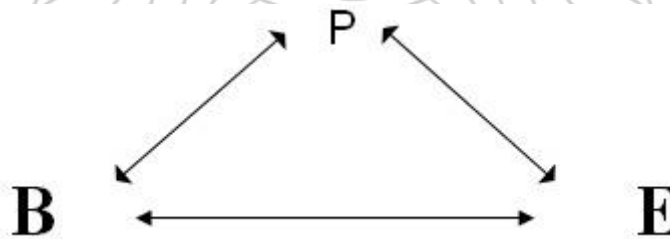
ภาพที่ 2.1 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แสดงจิตลักษณะพื้นฐาน และองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรมทางจริยธรรม

ที่มา: ดวงเดือน พันธุนาวิน (2538)

โดยสรุป ทฤษฎีต้นไม้อัจริยธรรมสำหรับคนไทยนี้แสดงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลระหว่างจิตลักษณะ 8 ด้าน กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ประสบการณ์ทางสังคมเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อพัฒนาการทางจิตของบุคคลการที่บุคคลมีประสบการณ์ทางสังคมจะทำให้มีความเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นและสามารถนำตนเองเข้าไปอยู่ในบทบาทของผู้อื่นได้ เรียกว่า ความสามารถในการสวมบทบาท (Role Taking) ซึ่งความสามารถในการสวมบทบาทมีความสำคัญต่อการพัฒนาจริยธรรมมาก ประสบการณ์จากการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นมากจะทำให้บุคคลมีความคิดเห็นที่กว้างขวางลึกซึ้งมองเห็นและเข้าใจบทบาทของตนเองและของผู้อื่นที่อยู่ร่วมกับคนในสังคมและความเข้าใจนี้เองจะเอื้ออำนวยให้บุคคลมีพัฒนาการทางจิตในระดับสูงได้ การที่บุคคลขาดประสบการณ์ทางสังคมและขาดโอกาสที่จะได้เรียนรู้หรือสวมบทบาทอื่น ๆ อันจะนำไปสู่การปฏิเสธทางจิตต่อบทบาทที่ไม่คุ้นเคย คือการไม่ยอมรับ ไม่เข้าใจ ไม่ไว้วางใจ ซึ่งลักษณะดังกล่าวเท่ากับเป็นการปิดกั้นข่าวสารและข้อมูลที่เป็นต่อการพัฒนาทางจิตวิทยาและด้านสังคม ซึ่งย่อรวมเอาพัฒนาการทางจริยธรรมทางการมุ่งอนาคต และทางการบรรลุเอกลักษณ์แห่งอิโก้ของบุคคลเข้าไว้ด้วย ดังนั้นถ้าต้องการที่จะให้บุคคลมีพัฒนาการทางจิตจะต้องส่งเสริมให้บุคคลมีประสบการณ์ทางสังคมกว้างขวางและเหมาะสมกับอายุของบุคคลจึงจะทำให้บุคคลมีพัฒนาการทางจิตในระดับสูงได้ซึ่งควรมีการปลูกฝังจริยธรรมเพื่อที่จะทำให้บุคคลมีการพัฒนาจิตใจในการช่วยเหลือผู้อื่น มีความอ่อนน้อมถ่อมตน พัฒนาจิตใจตนเองไปสู่การมีจิตสำนึกสาธารณะต่อไป

2.2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม จัดได้ว่าเป็นทฤษฎีที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนา เทคนิคการปรับพฤติกรรมในปัจจุบัน ทฤษฎีนี้พัฒนาโดย Albert Bandura (1977) ตามแนวความคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Albert Bandura นั้น เขาเชื่อว่าพฤติกรรมของคนเราไม่ได้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากสภาพแวดล้อมเพียงอย่างเดียว หากแต่มีปัจจัยส่วนบุคคลนั้นจะต้องร่วมกันในลักษณะและสภาพแวดล้อม

ภาพที่ 2.2 หลักพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

ที่มา: Bandura (1977)

ซึ่ง P หมายถึง บุคคล (Person)

B หมายถึง พฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล (Behavior)

E หมายถึง สิ่งแวดล้อม (Environment)

จากภาพที่ 2.2 จะเห็นว่าพฤติกรรมของมนุษย์ องค์ประกอบภายในมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลต่อกัน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2539) ได้อธิบายปัจจัยที่กำหนดซึ่งกัน และกัน ที่ละคู่ ดังนี้ คู่แรกระหว่าง P และ B แสดงให้เห็นถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างความคิด ความรู้สึกและการกระทำ การคาดหวัง ความเชื่อ การรับรู้เกี่ยวกับตนเอง เป้าหมายและความตั้งใจ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวกำหนดลักษณะและทิศทางของพฤติกรรม สิ่งที่บุคคลเชื่อหรือมีความรู้สึกสามารถกำหนดว่าบุคคลจะแสดงพฤติกรรม เช่นใด การกำหนดซึ่งกันและกันของ E และ P เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของบุคคลและสภาพแวดล้อม ความคาดหวัง ความเชื่อ อารมณ์และความสามารถทางปัญญาของบุคคลนั้นจะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงโดยอิทธิพลของสังคม สำหรับคู่ของ B และ E เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมและสภาพแวดล้อม ในชีวิตประจำวันของคนเรา พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงเนื่องมาจากสภาพแวดล้อม ในขณะเดียวกันเงื่อนไขของ สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปนั้น ก็ทำให้พฤติกรรมถูกเปลี่ยนไปด้วย สภาพแวดล้อมจะไม่มีอิทธิพลใด ๆ ต่อบุคคลจนกว่าจะมีพฤติกรรมบางอย่างเกิดขึ้น

จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า พฤติกรรมของมนุษย์จะเกิดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงนั้นต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบภายในของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมที่จะต้องมามีอิทธิพลต่อกันและกัน ซึ่งในการมีจิตสำนึกนั้น บุคคลจะต้องได้รับการอบรมกล่อมเกลา และสะสมอยู่ในส่วนของการรับรู้ที่ละเอียดละน้อย ทำให้เกิดสำนึกที่มีรูปแบบหลากหลาย สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ นี้เริ่มตั้งแต่พ่อแม่ ญาติ เพื่อน ครู สื่อมวลชน บุคคลทั่วไป ตลอดจนระดับองค์กร วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา รวมทั้งภาวะแวดล้อมด้านสื่อสารมวลชน และส่วนที่กำกับสำนึกของบุคคลภายใน คือการได้สัมผัสจากการใช้ชีวิตที่มีพลังต่อการเกิดสำนึกการคิดวิเคราะห์ของแต่ละบุคคลในการพิจารณาตัดสินคุณค่าและความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติโดยเฉพาะการปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อขัดเกลาตนเองให้เป็นไปทางใดทางหนึ่ง โดยเกิดจากการรับรู้จากการเรียนรู้อารมณ์มองเห็น การคิด แล้วนำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใด ก็จะมีการฝึกฝนและสร้างสมสำนึกเหล่านั้น

2.2.3 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์

การศึกษาบทบาทและอิทธิพลของสังคมที่มีต่อพฤติกรรมของบุคคล และเชื่อว่าสังคมมีส่วนในการปั้นมนุษย์ให้มีลักษณะต่าง ๆ กันตามแต่ว่ามนุษย์นั้นจะอยู่กลุ่มสังคมใด การอธิบายตามทฤษฎีทางสังคมวิทยาจะอธิบายที่มา หรือพัฒนาการทางจริยธรรมให้แก่สมาชิกในสังคมนั้น (นีออน ฟิลิปประดิษฐ์ , 2542)

ฟรอยด์เป็นผู้ก่อตั้งทฤษฎีจิตวิเคราะห์ซึ่งได้สรุปว่าโครงสร้างของบุคลิกภาพของบุคคล มี 3 องค์ประกอบ คือ อิด (ID) อีโก้ (EGO) และซูเปอร์อีโก้ (Superego)

1) อิด (ID) ตามความคิดของฟรอยด์ มนุษย์เกิดมาพร้อมด้วยสัญชาตญาณ 2 ชนิด ได้แก่ สัญชาตญาณชีวิต (Life Instinct) เป็นสัญชาตญาณที่ผลักดันให้บุคคลกระทำในสิ่งที่ทำให้เกิด

ความสุขสำราญใจ โดยเฉพาะความสุขทางกาย เรียกว่า กามารมณ์ (Sex) และสัญชาตญาณความตาย (Dead Instinct) รวมทั้งการทำลายชีวิตของตนเอง หรือความก้าวร้าว พรอยด์เชื่อว่าตั้งแต่แรกเกิดทารกจะมีอิด คือต้องการแสวงหาความพึงพอใจในชั่วขณะเวลานั้น ๆ ถ้าความพอใจไม่ได้รับการตอบสนองเด็กจะเกิดความเครียด วิธีการที่อิดใช้ในการลดความเครียดมี 2 วิธี คือ 1) ปฏิกริยาสะท้อน คือการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมด้วยปฏิกริยาสะท้อน เช่น การดูดของเต็กทารก 2) กระบวนการปฐมภูมิ คือการคิดเพื่อฝืนเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่จะช่วยลดความเครียดลงได้เช่น ทารกจะคิดถึงการดูแลจากแม่การคิดฝืนนี้จะช่วยลดความเครียดได้เพียงบางส่วนไม่สามารถลดได้ทั้งหมด

2) อีโก้ (EGO) เป็นโครงสร้างสมองที่พัฒนาขึ้นจากการคิดเพื่อฝืนเป็นการคิดหาเหตุผลและการวางแผนเพื่อให้ได้มายังสิ่งที่ต้องการ ลักษณะสำคัญของอีโก้คือ พัฒนาขึ้นมาเพื่อช่วยให้อิดได้รับการตอบสนองที่เป็นจริงไม่เพียงแต่คิดเพื่อฝืนไปเท่านั้น อีโก้จะใช้กระบวนการคิดทฤษฎีคือการคิดที่มีความจริงมากกว่าการเพื่อฝืนถึงแม้ว่าอีโก้จะอ้างความเป็นจริงมากกว่า อิด แต่พลังของอีโก้จะไปเพื่อการตอบสนองความต้องการของอิด

3) ซูเปอร์อีโก้ (Superego) เป็นลักษณะโครงสร้างที่สำคัญลำดับที่ 3 ของบุคลิกภาพจะพัฒนาขึ้นเรียกว่า ซูเปอร์อีโก้ หมายถึง หลักเกณฑ์ทางสังคม และค่านิยมต่าง ๆ ที่เด็กได้รับการสั่งสอน และถ่ายทอด ปลูกฝังจากพ่อ แม่และสังคม ซูเปอร์อีโก้แบ่งได้เป็นสองส่วน ส่วนแรกคือ มโนสำนึก หรือมโนธรรม (The Conscience) ประกอบด้วยข้อห้ามทางสังคมต่าง ๆ การประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะในเรื่องการแสดงออกของความต้องการทางเพศและความก้าวร้าว ส่วนที่ 2 คือ ตนในอุดมคติ (The Ego Ideal) ซึ่งเป็นภาพพจน์ของบุคคลที่ควรเป็น และควรประพฤติปฏิบัติอย่างไรจะเห็นได้ว่าในส่วนแรกของซูเปอร์อีโก้เป็นข้อห้ามไม่ให้ประพฤติปฏิบัติดีแต่ในส่วนที่สองเป็นข้อกำหนดให้ปฏิบัติอาจเปรียบได้ว่า มโนสำนึกคือเบญจศีล และตนในอุดมคติคือ เบญจธรรมตามหลักของพุทธศาสนา

โดยทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของพรอยด์ (Freud) มีความเชื่อว่าจริยธรรมของบุคคลนั้น เป็นสิ่งที่ได้รับการขัดเกลา และพัฒนาขึ้นจากแรงขับพื้นฐานของบุคคลในส่วนจิตใต้สำนึก หรือส่วนที่เรียกว่า ซูเปอร์อีโก้ (Superego – self with Ethic) และจะคอยควบคุมพฤติกรรมภายนอกของบุคคลให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์และค่านิยมของสังคม ในวัยเด็กจะพัฒนาบุคลิกลักษณะค่านิยมมาตรฐานจริยธรรมของสังคมจากบิดามารดา และคนใกล้ชิด โดยกระบวนการเลียนแบบ และยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติในวัยผู้ใหญ่ เมื่อจริยธรรมเกิดขึ้นในจิตในแล้วย่อมเปรียบเสมือนมีเครื่องมือคอยควบคุมความประพฤติให้อยู่ในกฎเกณฑ์ของสังคม เมื่อใดที่มีความต้องการที่ไม่สอดคล้องกับค่านิยมกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานจริยธรรมที่ตนเองยึดถืออยู่ จิตใต้สำนึกจะกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งในใจแม้การกระทำนั้นจะไม่มีผู้เห็นก็จะเกิดความละอายใจไม่สบายใจ ซึ่งเป็นลักษณะของการลงโทษตนเอง ทำให้บุคคลนั้นระงับหรือละเว้นการกระทำไม่ถูกไม่ตีไม่ควรโดยไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมจากบุคคลอื่น ซึ่งหมายถึงบุคคลนั้นได้เกิดคุณธรรมหรือจริยธรรมขึ้นภายในใจตน รู้ว่าพฤติกรรมใดควรทำและพฤติกรรมใดไม่ควรทำ นับได้ว่าบุคคลนั้น มีพัฒนาการทางจริยธรรมเกิดขึ้น การทำงานร่วมกันของพลังทั้ง 3 โดยลักษณะบุคลิกภาพของคนเกิดจากการทำงานร่วมกัน ทั้ง

สามอย่างนี้ถ้าพลังใดมีอิทธิพลเหนือพลังอื่นย่อมเป็นตัวชี้ลักษณะบุคลิกภาพของคนนั้น (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2546)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์เชื่อว่า สภาพแวดล้อมทางสังคมมีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์โดยมีอิทธิพลเป็นแรงขับเคลื่อนพื้นฐานในการแสวงหาความพึงพอใจ และมีอีโก้เป็นพลังให้อึดใ้รับการตอบสนองความต้องการนั้น ๆ ส่วนซูเปอร์อีโก้เป็นหลักเกณฑ์ทางสังคมและค่านิยมต่าง ๆ ที่บุคคลได้รับการสั่งสอน และถ่ายทอดปลูกฝังจากพ่อแม่และสังคม ซูเปอร์อีโก้จะคอยควบคุมพฤติกรรมภายนอกของบุคคลให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์และค่านิยมของสังคม ถ้าพลังในส่วนนี้มีมากจะทำให้บุคคลมีคุณธรรมจริยธรรมในจิตใจและรู้ว่าพฤติกรรมใดควรทำพฤติกรรมใดไม่ควรทำ

2.4 มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่มีประวัติศาสตร์การก่อตั้งที่ยาวนาน คู่มากับการพัฒนาการของจังหวัดเชียงใหม่ โดยในปัจจุบันปีพ.ศ. 2564 มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ครบรอบการสถาปนา 97 ปี และจะครบรอบ 100 ปี ในพ.ศ. 2567

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ตั้งอยู่เลขที่ 202 ถนนช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยประกอบด้วยคณะ จำนวน 5 คณะ และวิทยาลัย จำนวน 4 วิทยาลัย ดังนี้ คณะครุศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ คณะเทคโนโลยีการเกษตร วิทยาลัยนานาชาติ วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน วิทยาลัยพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยีชุมชนแห่งเอเชีย และบัณฑิตวิทยาลัย นอกจากนี้มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่มีหน่วยงานสนับสนุนการศึกษา ดังนี้ สภามหาวิทยาลัยฯ สำนักงานอธิการบดี สำนักทะเบียนและประมวลผล สำนักหอสมุด สำนักดิจิทัลเพื่อการศึกษา สถาบันวิจัยและพัฒนา กองบริหารงานบุคคล กองพัฒนานักศึกษา กองนโยบายและแผน สำนักศิลปะและวัฒนธรรม และกองการพัสดุ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ให้บริการด้านการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ไปจนถึงปริญญาเอก รวมถึงมีโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ให้บริการการศึกษาในชั้นปฐมศึกษา โดยนักศึกษาในการสภชาวิจัยครั้งนี้ คือนักศึกษาในระดับปริญญาตรีภาคปกติ ทุกชั้นปี ทุกสาขาวิชา ซึ่งมีจำนวนอยู่ทั้งหมด จำนวน 19,139 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2562) (กองนโยบายและแผน, 2562)

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กัลยกร วรกุลสถฐานีย์ (2551) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง การรับรู้ พฤติกรรมที่มีต่อจิตสำนึกสาธารณะและการสื่อสารการตลาดที่มีประสิทธิผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับจิตสำนึกสาธารณะของเยาวชน พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่ไม่เคยได้ยินคำว่าจิตสำนึกสาธารณะ แต่เคยเข้าร่วม

กิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน และมีกิจกรรมที่เน้นอาสาสมัครโดยให้เยาวชนริเริ่มเอง กิจกรรมที่เยาวชนต้องการมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ศิลปะ และดนตรี เด็กและเยาวชน และสิ่งแวดล้อม ในการรณรงค์ให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม ควรจะเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงมากที่สุด รองลงมาเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ในด้านนั้น ๆ

วิทย์พัฒนท สีหา และคณะ (2552) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับจิตสาธารณะของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พบว่า จิตสาธารณะของนิสิตระดับปริญญาตรีสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเอง อัตมโนทัศน์ ค่านิยมบุคคลทางครอบครัว การขัดเกลาทางสังคม และเหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ปัจจัยที่สามารถพยากรณ์จิตสาธารณะของนิสิตระดับปริญญาตรี คือ เหตุผลเชิงจริยธรรม อัตมโนทัศน์ ค่านิยมบุคคลทางครอบครัว มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .302 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีอำนาจจำแนกในการพยากรณ์ได้ร้อยละ 8.80

อ้อมใจ วงษ์มณฑา (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พบว่า ระดับจิตสาธารณะของนักศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนจากครอบครัว การสนับสนุนจากอาจารย์และเพื่อน การเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักศึกษาอยู่ในระดับมาก

นงลักษณ์ เขียนงาม และสมพร เมธีวัฒนากุล (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัย พบว่า นักศึกษามีจิตสาธารณะอยู่ในระดับดี ร้อยละ 75.30 มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ร้อยละ 98.30 มีความรับผิดชอบต่อสังคม ร้อยละ 94.50 และมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ร้อยละ 78.10 สถาบันครอบครัวเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีจิตสาธารณะทั้งด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว และด้านความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพชร และคณะ (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ พบว่า จิตอาสาของนักศึกษาอยู่ในระดับสูง มีเจตคติต่อจิตอาสาอยู่ในระดับดี แรงจูงใจในการทำกิจกรรมจิตอาสาอยู่ในระดับสูง และการได้รับการสนับสนุนทางสังคมอยู่ในระดับสูงเช่นกัน ปัจจัยด้านบุคคลทุกตัวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับจิตอาสาของนักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของจิตอาสาได้ ร้อยละ 48.8 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยแรงจูงใจในการทำกิจกรรมจิตอาสา มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวพยากรณ์สูงที่สุด รองลงมา คือ การได้รับการสนับสนุนทางสังคมและเจตคติต่อจิตอาสา ตามลำดับ

อริยา คูหา และสุวิมล นราองอาจ (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่อง จิตสาธารณะและรูปแบบการดำเนินชีวิตของนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี พบว่า จิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อยู่ในระดับมาก มีรูปแบบการดำเนินชีวิตกลุ่มก้าวหน้าและกลุ่มวิชาชีพมากที่สุด และน้อยที่สุด กลุ่มเก็บตัว ส่วนจิตสาธารณะและรูปแบบการ

ดำเนินชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

วิเชียร อินทรสมพันธ์ (2554) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนิสิตมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา พบว่า 1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนิสิตมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. นิสิตมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ร้อยละ 85.83 มีระดับจิตสาธารณะอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 10.17 อยู่ในระดับมาก และร้อยละ 4.00 อยู่ในระดับน้อย 3. ปัจจัยกับจิตสาธารณะของนิสิตมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 4. ปัจจัยทางด้านอัตมโนทัศน์ การเห็นคุณค่าในตนเอง และปัจจัยภายนอกด้านการสนับสนุนจากครอบครัว การสนับสนุนจากอาจารย์ และเพื่อน การเรียนรู้ด้วยตนเองและร่วมกับผู้อื่น สามารถร่วมกันทำนุบำรุงจิตสาธารณะของนิสิตมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาได้ร้อยละ 47.10 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

มณฑล เนื่อทอง (2556) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการหล่อหลอมจิตอาสาผ่านการอบรมขัดเกลาทางสังคมในครอบครัว ผลการศึกษา พบว่า การหล่อหลอมจิตอาสาดำเนินผ่านองค์ประกอบสำคัญของการอบรมขัดเกลาทางสังคมในครอบครัว 3 ส่วน ได้แก่ 1) การตระหนักและเข้าใจคุณค่าของจิตอาสาเพื่อถ่ายทอดแก่บุตรผ่านการเข้าถึงความหมายที่แท้จริงของชีวิต การเข้าใจคุณค่าของคุณธรรม จริยธรรมและการให้คุณค่าของการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น 2) การให้โอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์ด้วยตนเองในครอบครัวผ่านแบบอย่างการดำเนินชีวิตของบิดา มารดา การให้อิสระและเปิดโอกาสให้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง รวมทั้งการเลือกและสนับสนุนให้อยู่ในบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 3) การสนับสนุนให้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมผ่านการเข้าร่วมกิจกรรม สาธารณประโยชน์ การมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ทางการเมืองและสังคมต่าง ๆ